

Грубі порушення прав людини внаслідок збройної агресії проти України: теоретико-правові аспекти

Наталія Степаненко

*доктор філософії в галузі права,
доцент кафедри теорії та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: nataliasv@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0001-6216-2206*

Крістіна Корніяка

*студентка 2 курсу, спеціальність «Право»,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: KorniiakaKV@krok.edu.ua*

24 лютого 2022 року збройні сили російської федерації здійснили повномасштабне вторгнення на територію України, що стало продовженням та ескалацією міжнародного збройного конфлікту, який триває між росією та Україною з 2014 року. Військові дії та окупація тягнуть за собою порушення прав і свобод, зокрема права на життя, право на безпеку в умовах воєнних дій та війни, право на освіту, право на охорону здоров'я та особистісний розвиток, право на спілкування з сім'єю та права на піклування і захист з боку держави [5, с. 1].

Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність, зазначено у статті 3 Декларації з прав людини [3, ст. 3]. Проте російська федерація грубо порушує, послідовно чинить непропорційні та невибіркові напади, обстріли цивільної критичної інфраструктури, захищених об'єктів, як-от: лікарень, шкіл, від чого здебільшого страждає цивільне населення, що стає причиною загибелі та каліцтва українських громадян [6]. Росія порушує головне правило війни – не вбивати. Актуальність і важливість прав людини, їх реалізація та захист є очевидними. Головною загрозою і перешкодою для реалізації прав людини стають збройні конфлікти. Саме в умовах конфліктів та війн порушення прав людини стають надзвичайно масштабними.

Ми живемо у демократичній та вільній державі, яка гарантує за Конституцією України, а саме за статтею 27, що кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя [1, ст. 27].

Боляче казати, що стаття 28 Конституції України була неодноразово порушена. У ній йдеться, що кожен має право на повагу до його гідності. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню [1, ст. 28].

У російсько-українській війні факти застосування сексуального насильства мали місце з 2014 року. Але після повномасштабного вторгнення російської федерації, війська агресора застосовують сексуальне насилля саме як метод ведення війни в небачених раніше масштабах – зокрема, для залякування, помсти чи «покарання» цивільного населення на окупованих територіях. Сексуальне насилля застосовується до жінок, чоловіків та дітей [6]. Агресор на

постійній основі здійснює вбивства, поневолення, депортацію або насильницьке переміщення населення, поміщення у в'язниці або інше жорстоке позбавлення фізичної свободи на порушення основоположних норм міжнародного права, тортури, переслідування будь-якої ідентифікованої групи або спільноти за політичними, расовими, національними, етнічними, культурними, релігійними, гендерними або іншими мотивами, які повсюдно визнані неприпустимими згідно з міжнародним правом, інші нелюдські діяння аналогічного характеру, які полягають в умисному заподіянні сильних страждань або серйозних тілесних ушкоджень, а також такі, що спричиняють негативний вплив на психічне та / або фізичне здоров'я. І тим самим порушує низку законів, підзаконні та міжнародні акти, Конституцію України [5].

Під час повномасштабного російського вторгнення в Україну у 2022 році тисячі українських дітей були викрадені, депортовані та насильно усиновлені рф. Організація Об'єднаних Націй заявила, що звинувачення є «достовірними», що російські сили відправляли українських дітей до росії на усиновлення в межах масштабної програми. Розслідування підтвердило, що війська країни агресора примусово переселяли українських дітей без їхньої згоди чи згоди батьків, брехали їм, що їхні батьки відмовляються від них, використовують їх для пропаганди, створюють літні табори для українських сиріт і «патріотичного виховання», а також русифікують їх, даючи їм російську мову, громадянство та усиновлення [6].

Оцінки кількості українських дітей, депортованих до росії, коливаються від 19393 до 307 000 осіб без будь-яких позначок, коли вони зможуть повернутися до своїх рідних міст. Відповідно до міжнародного права, включаючи Конвенцію про геноцид 1948 року, є підстави навмисної, спланованої, інституціоналізованої політики, метою якої є знищення всієї або частини цільової групи – у цьому випадку української нації через її дітей – це може бути вказівкою до геноциду [6].

Варто також відмітити, що Україна, внаслідок російської агресії за ступенем забрудненості території вибуховими пристроями, зараз є чи не найнебезпечнішим місцем на планеті. На повне розмінування української території після війни, за оцінками експертів, піде не менше п'яти років. Міна загрожує продовольчій безпеці. На замінованій території неможливо вирощувати сільськогосподарські культури. Фермери змушені скорочувати площу оброблюваних земель. Це тисне на ресурси, виснажує землі [7].

Починаючи з 1864 року, коли було ухвалено першу Женевську конвенцію про поліпшення долі поранених на полі бою, кожна війна у світі регулюється законами та звичаями міжнародного гуманітарного права. Забезпечення прав та свобод людини під час війни є важливим елементом збереження гуманності та цінностей, на яких базується наше суспільство. Ці обмеження було створено для того, щоби знизити жорстокість і смертоносність війн. На перший погляд, війни не мають нічого спільного із законом, а швидше є проявом тотального хаосу. Проте є приклади воєнних операцій, під час яких зважали на закони і звичаї ведення війни. В ст. 2 говориться, що «врегулювання або дозвіл всіх можуть

сприяти виникненню між ними суперечок чи конфліктів ... ведення війни має завжди знаходитись тільки в рамках мирних засобів». Таким чином, війна була юридично заборонена! [2, ст. 2]. Ставлення міжнародного права до війни отримало своє закінчене оформлення в Декларації про принципи міжнародного права 1970. У ній проголошувалося: «Агресивна війна є злочином проти миру, яка тягне відповідальність за міжнародним правом».

Можемо назвати низку найважливіших принципів міжнародного права, які порушила росія, спробувавши анексувати Крим. Це принцип суверенної рівності держав. Далі, принцип незастосування сили і погрози силою (2, п. 4 Статуту ООН), принцип непорушності державних кордонів і відмови від територіальних претензій, принцип мирного розв'язання міждержавних конфліктів (ст. 2 п. 3 Статуту ООН), принцип невтручання у внутрішні справи, принцип загальної поваги до прав людини, принцип співробітництва, принцип сумлінного виконання міжнародних зобов'язань [4, с. 176].

Насамперед, український народ продовжує гідно боротися із окупантами також завдячуючи волонтерам, які відстоюють права та інтереси людей, що перебувають в складних життєвих ситуаціях, надають їм підтримку та допомогу у вирішенні проблем.

Отже, розглядаючи проблемні питання грубого порушення прав людини внаслідок збройної агресії проти України, можемо зробити висновок, що на даний час держава-агресор порушує цілу їх низку, оскільки Україна є суверенною, незалежною державою і повноцінним членом міжнародного співтовариства. Тому, на наше глибоке переконання, лише притягнення росії та окремих високопосадовців до міжнародної відповідальності, відновить довіру та захистить права людей на вільне і мирне життя.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 11.11.2023).
2. Статут Організацій Об'єднаних націй і Статут Міжнародного суду від 26.06.1945 р. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення: 11.11.2023).
3. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 11.11.2023).
4. Задорожній О. В. Порушення принципу поваги основних прав і свобод людини під час агресії Російської Федерації на сході України / О. В. Задорожній // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. – 2015. – Вип. 32(3). – С. 175-176.
5. Панченко М. Огляд порушень прав людини, вчинених Російською Федерацією на окупованих територіях України від 31 березня 2023 р. URL: <https://vostok-sos.org/oglyad-porushen-prav-lyudynu-vchynenyh-rosijskoju-federacziyeu-na-okupovanyh-terytoriyah-ukrayiny-za-berezen-2023-roku-na-pidstavi-vidkrytyh-dzherel/> (дата звернення: 11.11.2023).
6. Лубінець Д.В. Порушення прав українських дітей на тимчасово окупованих територіях України та у Росії: депортація, мілітаризація, індоктринація від 22 лютого 2023 р. URL: <https://ombudsman.gov.ua/childrenofwar-2023/hrubi-porushennia-prav-dytyny-vnaslidok-zbroinoi-ahresii-protu-ukrainy-zahalnyi-ohliad> (дата звернення: 11.11.2023).
7. Безпекова ситуація в Україні від 26 вересня 2023 р. URL: <https://www.dndi.mvs.gov.ua/ua/news/news-2023-09-26.php> (дата звернення: 11.11.2023).